

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและประโยชน์

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจะพบว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศต่าง ๆ จะเน้นถึงนโยบายเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตเสมอ เหตุผลเบื้องหลัง ก็คือ ความเจริญเติบโตของผลผลิตเป็นเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับการปรับปรุงสวัสดิการโดยทั่วไป และเป็นเงื่อนไขที่ควรมีมาก่อนเพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์อื่น ๆ ของการพัฒนาประเทศต่อไป เป้าหมายดังกล่าวจะสามารถบรรลุถึงได้นั้นก็จำเป็นต้องใช้เงินทุน ทรัพยากร และวิทยากรด้านต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งมักจะก่อให้เกิดภาวะที่อุปทาน (supply) ของปัจจัยการผลิตบางชนิดที่ต้องนำมาจัดสรรร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ สำหรับใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้นช่องว่างระหว่างอุปทานและอุปสงค์ดังกล่าว จะเป็นผลให้การเติบโตเป็นไปอย่างเชื่องช้า หรืออาจหยุดยั้งก็ได้ สำหรับประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มักประสบปัญหาด้านอุปทานทรัพยากรทุนที่สำคัญ 2 ประการคือ ปัญหาเงินออมที่ไม่เพียงพอกับการลงทุน (saving-investment gap / saving gap / internal gap) และ/หรือปัญหาขาดแคลนเงินตราต่างประเทศหรือปัญหาการค้า (foreing exchange gap / trade gap / extenal gap) กล่าวคือ ปัญหาการออมมักเกิดขึ้นจากความไม่เพียงพอของเงินออมและรายได้เฉลี่ยของประชาชน และ/หรือเป้าหมายการลงทุนภายในประเทศที่สูงมาก ดังนั้น ถ้าทรัพยากรที่นำมาลงทุนถูกนำมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยปัจจัยนำเข้าต่ำ และไม่บรรลุเป้าหมายอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้วปัญหาที่สำคัญจะเกิดจากการมีอัตราการออมต่ำ² สำหรับปัญหาการค้า มักเกิดขึ้นจากความล่าช้าในการ

¹ ปัญหาการค้า (ช่องว่างการค้า) หมายถึงผลต่างระหว่างมูลค่านำเข้าของสินค้าและบริการ กับมูลค่าส่งออกของสินค้าและบริการ.

² G.A. Mazouk, Economic Development and Policies, (Rotterdam University Press, 1972), p. 320.

พัฒนาการส่งออก และ/หรือ ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งสินค้าเข้าเป็นจำนวนมากในการผลิต เนื่องจาก
 ทรัพยากรภายในแตกต่างจากทรัพยากรต่างประเทศ และด้วยเหตุนี้ทรัพยากรภายในประเทศ
 จึงไม่สามารถทดแทนสินค้าเข้าได้อย่างสมบูรณ์¹ ปัญหาทั้งสองนี้จะมีขนาดเท่ากันเสมอ (ex post)
 เพราะกฎทางบัญชี ($I-S=M-X$) แต่อย่างไรก็ตามในระยะแรกของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
 ปัญหาทั้งสองมีความสำคัญไม่เท่ากัน (ex ante) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจ
 ภายในประเทศ โดยจะก่อให้เกิดปัญหาใดปัญหาหนึ่งเป็นปัญหาสำคัญ ดังนั้น ณ เวลาหนึ่ง ๆ
 ความต้องการทุนจากต่างประเทศจึงขึ้นอยู่กับปัญหาหรือข้อจำกัดที่มีความผูกพันกับระบบเศรษฐกิจ
 อย่างแท้จริง แต่ปัญหาในการตัดสินใจว่าทางเลือกใด (ปัญหาการออม หรือ การค้า) ที่เป็น
 จุดยืนของระบบเศรษฐกิจอย่างแท้จริงนั้น ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ ไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจน
 แม้ว่าจะมีการศึกษาอยู่เป็นจำนวนมากที่พยายามจะพิสูจน์สิ่งนี้ก็ตาม

สำหรับการศึกษาในที่นี้ได้มุ่งที่จะพิสูจน์ว่าทางเลือกใดเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อระบบ
 เศรษฐกิจ แต่จะพยายามศึกษาถึงขนาดความต้องการทุนจากต่างประเทศของประเทศไทย เพื่อ
 การพัฒนาเศรษฐกิจให้บรรลุเป้าหมาย โดยเน้นเฉพาะปัญหาทางการค้าเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจาก
 ประเทศไทยเป็นประเทศเล็กที่มีระบบเศรษฐกิจเปิดกว้างทางการค้าอย่างเสรี และการค้า
 ระหว่างประเทศของไทยได้ทวีความสำคัญมากขึ้นอย่างลุ่ม ๆ ล่อม ในขณะที่ประเทศไทยเสียเปรียบ
 ดุลการค้ามาโดยตลอดเช่นกัน ดังจะเห็นได้จาก ตารางที่ 1.1

¹ Henry J. Bruton, "The Two Gap Approach to Aid and Development: Comment, American Economic Review, 59 (June 1969).

ตารางที่ 1.1 : ตารางแสดงถึงขนาดของช่องว่างการค้า

(ล้านบาท)

ปี	มูลค่านำเข้า (M)	มูลค่าส่งออก (X)	ช่องว่างการค้า = (M) - (X)
2509	18,297	13,817	4,480
2510	21,958	13,808	8,150
2511	23,878	13,228	10,650
2512	25,565	14,254	11,311
2513	26,515	14,270	12,245
2514	26,633	16,692	9,941
2515	30,635	21,750	8,885
2516	42,055	31,253	10,802
2517	63,305	49,003	14,302
2518	64,526	44,365	20,161
2519	71,446	60,361	11,085
2520	96,062	70,463	25,599
2521	110,791	82,251	28,540
2522	153,934	106,881	47,053
2523	190,025	132,040	57,985
2524	216,000	150,218	65,782
2525	193,340	157,203	36,137
2526	234,313	145,076	89,237

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ : ช่อง (M)-(X) มีเครื่องหมายเป็นลบ

ในตอนต้นของช่วงปี 2513-2522 การค้าระหว่างประเทศประกอบด้วยส่วนขาดดุล การค้าประมาณปีละ 10-14 พันล้านบาท ยกเว้นปี 2515 (8.8 พันล้านบาท) เนื่องจากผลดีของ Commodity boom ในตลาดสินค้าขั้นปฐม ตั้งแต่ปี 2518 เป็นต้นมา การขาดดุลเพิ่มขึ้นตลอดเล่มอมมา (ดูตารางที่ 1.2 ประกอบ) การขาดดุลการค้าในปี 2518-2519 ส่วนใหญ่เป็นผลต่อเนื่องมาจากการถดถอยทางเศรษฐกิจในประเทศอุตสาหกรรม และการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ส่วนหลังจากปี 2519 รายได้จากการส่งออกขยายตัวไม่เพียงพอ ประกอบกับอีกสองปัจจัย ซึ่งทำให้ส่วนที่ขาดดุลการค้าเพิ่มสูงขึ้นอีกเป็นอันมาก ปัจจัยดังกล่าวได้แก่ การเสียเปรียบในเชิงราคาสินค้า (Terms of Trade) ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งที่ไม่สามารถขยายสินค้าออกได้ในราคาดีเมื่อเปรียบเทียบกับราคาของสินค้าที่ต้องนำเข้า และปัญหาด้านการขยายตัวของปริมาณสินค้าเข้า สำหรับปัจจัยแรกไม่อยู่ในความสามารถควบคุมของประเทศ-ไทย และส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ปัจจัยที่สองเป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเน้นการลงทุนภายในประเทศ โดยเฉลี่ยร้อยละ 32-35 ของการลงทุนภายในประเทศทั้งสิ้นจำเป็นต้องพึ่งสินค้าเข้าประเภททุน นอกจากนั้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็ยังมีผลสะท้อนถึงการเพิ่มขึ้นของอุปสงค์สินค้าเข้าอื่น ๆ อีกด้วย ปัญหาของการขาดดุลการค้านี้ย่อมมีผลอย่างยิ่งต่อดุลบัญชีเดินสะพัด และดุลการชำระเงินของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากความเคลื่อนไหวของดุลบัญชีเดินสะพัด (Current account) อยู่ในรูปแบบที่คล้ายกัน การขาดดุลการค้ากล่าวคือ มีการขาดดุลเดินสะพัดอยู่ในระดับต่ำ (1-5 พันล้านบาท) ในช่วงปี 2513-2517 แต่หลังจากปี 2518 ส่วนที่ขาดดุลเดินสะพัดขยายตัวขึ้นเป็นอย่างมากเล่มอมมา (ดูตารางที่ 1.2 ประกอบ) เนื่องจากสาเหตุจากการขาดดุลการค้าเป็นจำนวนมากส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการเกินดุลในดุลบริการและบริจาคลู่ทริลลดลง เล่มอมมาตั้งแต่ ปี 2518 ซึ่งได้แก่การรับภาระหนี้เงินทุนจากต่างประเทศมากขึ้น เพราะหนี้จากต่างประเทศถูกก่อให้เกิดขยายตัวขึ้น นอกจากนั้นหลังจากสงครามเวียดนามได้มีการถอนทหารต่างประเทศออกเป็นอันมาก ซึ่งมีผลต่อรายรับเงินตราต่างประเทศ

เดิมทีการขาดดุลการค้านี้สามารถแก้ไขด้วยการได้รับเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐอเมริกาแต่มากระยะหลัง เงินช่วยเหลือนั้นมีปริมาณลดน้อยลง ในขณะเดียวกันเงินกู้ก็มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นทั้งภาคเอกชนและรัฐบาล โดยที่เงินทุนรวมที่นำเข้ามาจากต่างประเทศอยู่ในระดับที่มีผลคล่องกับการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศไทย กล่าวคือ อยู่ในระดับต่ำในช่วงปี 2513-2516 (นำเงินทุนเข้าสุทธิปีละ 1-3 พันล้านบาท)

ตารางที่ 1.2 : ดุลการค้าและดุลการชำระเงินของประเทศไทย
(Trade Balance and Balance of Payments of
Thailand)

(พันล้านบาท)

ปี	ดุลการค้า	ดุลบริการและ ปริจาด	ดุลบัญชีเดิน สะพัด	ดุลเงินทุน	ดุลการชำระเงิน
2509	-4.5	5.1	0.6	1.5	3.3
2510	-8.1	7.1	-1.0	2.3	1.3
2511	-10.7	7.7	-3.0	2.4	0.4
2512	-11.3	7.1	-4.2	2.9	-0.9
2513	-12.2	7.0	-5.2	2.5	-2.5
2514	-9.9	6.3	-3.6	1.7	-0.3
2515	-8.9	7.8	-1.1	3.6	4.0
2516	-10.8	9.8	-1.0	2.9	0.8
2517	-14.3	12.5	-1.8	9.0	8.0
2518	-20.2	7.8	-12.4	7.7	-2.8
2519	-11.1	2.1	-9.0	9.2	-0.1
2520	-25.6	3.2	-22.4	13.9	-7.5
2521	-28.5	5.1	-23.4	14.8	-13.3
2522	-47.0	4.4	-42.6	33.7	-7.9
2523	-58.0	15.6	-42.4	50.7	5.2
2524	-65.8	9.8	-56.0	55.1	2.5
2525	-36.1	13.0	-23.1	38.3	3.3
2526	-89.0	23.1	-66.1	35.4	-18.1

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

และหลังจากปี 2517 เงินทุนที่นำเข้าสู่ธุรกิจขยายตัวขึ้นเกือบทุกปี (ดูตารางที่ 1.2 ประกอบ) การนำเงินทุนเข้าเพื่อขดเคຍการขาดดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดที่สูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ ทำให้หนี้ต่างประเทศคงค้างของไทยขยายตัวอย่างรวดเร็วมากจนถึงระดับสูงสุดในปี 2526 เช่นกัน เป็นที่เห็นได้ชัดว่าภาครัฐบาลได้เริ่มมีบทบาทสำคัญในการกู้จากต่างประเทศตั้งแต่ ปี 2519 เป็นต้นมา โดยหนี้ภาครัฐบาลเริ่มสูงกว่าหนี้ภาคเอกชนในปีนั้น และสูงกว่า 2 เท่าของภาคเอกชนในปี 2522 (ดูตารางที่ 1.3 และ 1.4 ประกอบ) สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างการค้าและหนี้ต่างประเทศจะเห็นได้ชัดจากการพิจารณาสัดส่วนการขาดดุลเดินสะพัด ดุลบริการ และดุลเงินทุนสุทธิต่อ GDP ว่าส่วนขาดดุลเดินสะพัดมีผลต่อการนำเงินทุนเข้า และส่วนเพิ่มของหนี้ต่างประเทศโดยตรง ขณะเดียวกันหนี้ต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นก็ก่อให้เกิดภาวะหนี้มากในดุลบริการซึ่งทำให้ส่วนเกินดุลในดุลบริการลดลงเป็นอย่างมาก และการที่ส่วนเกินดุลในดุลบริการนี้ลดลง มีผลทำให้เกิดการขยายตัวของ การขาดดุลเดินสะพัดอีกด้วย

ดังนั้นการศึกษาปัญหาดังกล่าวไว้ในรายละเอียดย่อจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากที่จะทำให้ทราบถึงความต้องการเงินทุนจากต่างประเทศ สำหรับการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศ อันเนื่องมาจากปัญหาขาดแคลนเงินตราต่างประเทศของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางแก่รัฐบาล ในการวางนโยบายการค้ามิให้เกิดการขยายตัวของช่องว่างการค้ามากเกินไป ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการขยายตัวของภาระหนี้ต่างประเทศในที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นผลให้สามารถทราบถึงระดับการพึ่งพิงเงินทุนจากต่างประเทศ รวมทั้งการใช้เงินทุนจากต่างประเทศของประเทศไทย ว่ามีประสิทธิภาพเพียงใดด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ในการศึกษานี้ได้แก่ความพยายามที่จะศึกษาถึง

1.2.1 ทฤษฎีการทุนสำหรับประเทศไทยมีลักษณะอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับการค้าระหว่างประเทศของไทยอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานในการประมาณการความต้องการเงินทุนจากต่างประเทศของประเทศไทยในอนาคต

1.2.2 ขนาดประมาณ ความต้องการทรัพยากรทุนจากต่างประเทศทั้งหมด เพื่อขดเคຍปัญหาการค้าระหว่างประเทศ ทั้งในอดีต (2509-2526) และในอนาคต (2527-2530)

1.2.3 ขนาดของภาระหนี้ต่างประเทศอันเกิดจากความต้องการเงินทุนจากต่างประเทศ เพื่อหาไปหาความสามารถในการชำระหนี้ของประเทศไทย ในปี 2524-2528

ตารางที่ 1.3 หนี้ต่างประเทศค้าง (Outstanding External Debt)

(ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ปี	ภาคเอกชน (1)	(1) ÷ (3) %	ภาครัฐบาล (2)	(2) ÷ (3) %	รวม (3)
2513	401.2	55.1	326.5	44.9	727.7
2514	425.3	55.0	348.0	45.0	773.3
2515	505.3	56.5	388.6	43.5	893.9
2516	461.1	51.0	442.2	49.0	903.3
2517	648.0	55.8	513.1	44.2	1,161.1
2518	736.2	54.7	609.9	45.3	1,346.1
2519	785.1	47.9	818.8	51.1	1,603.9
2520	879.8	43.5	1,141.5	56.5	2,021.3
2521	930.6	34.2	1,788.4	65.8	2,719.0
2522	1,243.3	31.4	2,713.2	68.6	3,956.5
2523	1,751.4	30.7	3,953.2	69.3	5,704.6
2524	2,098.6	29.2	5,078.3	70.8	7,176.9
2525	2,296.3	27.6	6,021.4	72.4	8,317.7
2526	2,655.3	27.9	6,865.0	72.1	9,520.3

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 1.4 : เปรียบเทียบระหว่างดุลบัญชีเดินสะพัดและหนี้ต่างประเทศ

(% ของ GDP ในราคาปกติ)

ปี	ดุลบัญชีเดินสะพัด	ดุลเงินทุน	ส่วนเพิ่มของหนี้คงค้าง
2513	-3.8	1.8	1.4
2514	-2.5	1.2	0.7
2515	-0.6	2.2	1.5
2516	-0.5	1.4	0.1
2517	-0.7	3.3	1.9
2518	-4.1	2.6	1.2
2519	-2.7	2.7	1.5
2520	-5.7	3.5	2.1
2521	-5.0	3.2	2.9
2522	-7.7	6.1	4.5
2523	-6.2	7.4	5.6
2524	-7.1	7.0	4.3
2525	-2.7	4.5	3.1
2526	-7.1	3.8	3.0

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

(เนื่องจากจำนวนเงินกู้จากต่างประเทศยากที่จะประมาณการในอนาคตได้)

1.2.4 ระดับการพึ่งพิงเงินทุนจากต่างประเทศของประเทศไทย ในระหว่างปี 2509-2530

1.2.5 ประสิทธิภาพของการใช้เงินทุนจากต่างประเทศในระหว่างปี 2509-2530

1.2.6 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขต่อไป

1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาในที่นี้จะจำกัดเฉพาะบทบาทของทุนจากต่างประเทศไหลเข้าที่เกิดจากปัญหาทางการค้าระหว่างประเทศ ในกรณีของประเทศไทย ระหว่างช่วงปี 2509-2526 ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงทุนต่างประเทศไหลเข้าทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมถึงการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศภาคเอกชน (Private direct foreign investment) หนี้ต่างประเทศภาคเอกชน (Private foreign debt) ทั้งระยะยาวและระยะสั้น รวมทั้งการลงทุนในหลักทรัพย์ของภาคเอกชน (Portfolio investment) และหนี้ต่างประเทศภาครัฐบาล (Public foreign debt) ที่เกิดขึ้นเพื่อชดเชย (finance) ดุลบัญชีเดินสะพัด (ดุลการค้า ดุลบริการ และดุลบริจาด) และเพื่อมาใช้จ่ายระดองเบียดที่เกิดจากการก่อหนี้ในปีก่อน ๆ รวมทั้ง เงินปันผลและกำไรในกรณีของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศด้วย

วิธีการศึกษาในที่นี้เป็นแบบมหภาค (aggregate approach) โดยอาศัยเครื่องมือทางเศรษฐมิติในการประมาณความต้องการเงินทุนจากต่างประเทศ และแบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้นอาศัยทฤษฎี Two-gap model ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดย McKinnon (1964) และ Chenery and Strout (1966) เป็นผู้วางรากฐานทฤษฎีนี้ซึ่งเป็นทฤษฎีขั้นพื้นฐานของการพึ่งพิงเงินทุนจากต่างประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยอาศัยข้อมูลอนุกรมเวลาระหว่างปี 2509-2526 นอกจากนี้ได้อาศัยสูตรในการคำนวณภาวะหนี้ต่างประเทศตามสูตรของ Seung Hee Kim¹ ประกอบกับได้นำผลการศึกษาย่างต้นมาวิเคราะห์ถึงระดับการพึ่งพิงเงินทุนจากต่างประเทศ (Degree of Dependence on Foreign

¹ Seung Hee Kim, Foreign capital for Economic Development: A Korean Case Study, (New York: New York University Press, 1970).

Capital) และประสิทธิภาพของการใช้ทุนจากต่างประเทศ (The Efficiency of Foreign Capital Use) โดยอาศัยสูตรการคำนวณของ Shoichi Yamashita (1968)^{1/} พร้อมทั้งพรรณนาโวหาร (description) ประกอบการวิเคราะห์ในบางบทบางตอนด้วย

1.4 โครงสร้างของการศึกษา

องค์ประกอบของการศึกษา ในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 6 บทด้วยกัน กล่าวคือ บทที่ 1 ได้แก่บทนำ ซึ่งกล่าวถึงความสำคัญ และประโยชน์ของการศึกษา วัตถุประสงค์ ขอบเขตและวิธีการศึกษา บทที่ 2 จะกล่าวถึงทฤษฎีพื้นฐานของการวิเคราะห์ และเป็นบทปริทัศน์ผลงาน (review of literature) ซึ่งพิจารณาถึงผลงานการศึกษาที่สำคัญในอดีต ทั้งในกรณีประเทศกำลังพัฒนา และประเทศไทยโดยเฉพาะ บทที่ 3 กล่าวถึงปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับช่องว่าง การออม การค้า และทุนจากต่างประเทศไหลเข้าในช่วงปี 2504-2526 โดยเน้นถึงบทบาทของปัญหาเหล่านี้ที่ผิดต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะปัญหาทางการค้า รวมทั้ง เปรียบเทียบเงินทุนต่างประเทศที่ไหลเข้าและความต้องการเงินทุนจากต่างประเทศ และภาระหนี้ต่างประเทศด้วย บทที่ 4 จะกล่าวถึงการพัฒนาแบบจำลองในการประมาณการความต้องการเงินทุนจากต่างประเทศ เพื่อบรรจุเป้าหมายในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกำหนดตัวแปร ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลอง ข้อมูลที่ใช้ และวิธีการประมาณการทางเศรษฐมิติ บทที่ 5 แสดงถึงผลการศึกษาจากการประมาณการแบบจำลอง และบทที่ 6 เป็นบทสุดท้าย ซึ่งจะกล่าวสรุปถึงเนื้อหาของการศึกษารวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในด้านนโยบายและการศึกษาต่อไป

^{1/} Shoichi, Yamashita, "Macro Economic Effects of Foreign Aid," The Developing Economics, (Sept. 1968), p.367